

Grundskolan är slut, men vad händer sen? Om skola och elever i förorten

När jag skriver det här är vårterminen 2022 redan slut för grundskoleeleverna i landet och sommarlovet är här. Till hösten kommer många att börja gymnasiet. Lära känna nya vänner på det där programmet de valt. Men den verkligheten är inte för alla. Under de senaste 20 åren har nämligen antalet elever som lämnar grundskolan utan att vara behöriga till gymnasiet ökat. Inte minst är det elever på skolor i socioekonomiskt utsatta förorter som drabbas. På vissa av dessa skolor kan det vara upp till 50 procent, eller till och med så mycket som 70 procent, av eleverna som går på sommarlov utan att vara behöriga för fortsatta gymnasiestudier till hösten.

Mönstret är tydligt. Under de senaste två decennierna har skolan kommit att bli allt mer uppdelad, något som visar sig i en tilltagande skolegregation där elevernas bakgrund allt mer kommer att avgöra vilken skola de går på. Det innebär att elever med liknande bakgrund samlas på samma skolor och att barnen från höghusområden, och villaområden, inte delar skolbänk med varandra i samma utsträckning som de gjorde för några decennier sedan.

Men skolan har inte enbart blivit mer uppdelad utifrån bakgrund, utan resultatet mellan olika skolor har även kommit att öka. På vissa skolor har närmast samtliga elever godkänt i alla ämnen och behörighet till gymnasiet, medan det på andra skolor kan vara en mycket stor andel elever som saknar behörighet. Föräldrarnas utbildningsnivå och elevernas socioekonomiska bakgrund har fått ökad betydelse för elevernas skolgång, skolan förmår alltså inte utjämna sociala skillnader på det sätt som den är tänkt att göra och alla elever får inte en likvärdig utbildning.

Skolan och eleverna i förorten är de som får ta smällen. Här finns de skolor som hamnar längst ner i den hierarki som skapas i den marknadsorientering som valfrihet och fristående skolor innebär. Vid sidan av boendesegregationen är det fria skolvalet en viktig förklaring till de ökade skillnaderna mellan skolor vi ser idag. Det vore enkelt att peka finger och säga att det är skolornas fel, eller att eleverna i dessa skolor inte är tillräckligt studiemotiverade. Skolor, och elever, i stadsdelar som Husby, Rosengård eller Angered är ofta de som målas ut som de "sämsta". Men det är en mycket förenklad bild, som många av eleverna på skolorna i fråga inte alls håller med om. När jag träffade Bilal som går i årskurs nio på Björkskolan, ger han en annan beskrivning av skolan.

Man känner alla, jag har gått här i många år du vet. Lärarna, jag gillar lärarna, dom är snälla. Folk tror att lärarna här är dåliga, men lärarna här är bra. Folk underskat-

tar Björk, men jag vet inte, man bara gillar den. Den är så varm, du kanske också har märkt. När man kommer hit, folk är trevliga. Inte alla men, men dom är varma så. [...] Asså Björk det är typ som en familj mer, det är inte som en skola, fattar du.

I motsats till den ofta dominerande bilden av skolan i förorten som en stökig och otrygg miljö beskriver Bilal en plats där gemenskapen och den sociala sammanhållningen är framträdande. Det är inte bara han som uttrycker sig så, närmast samtliga elever jag möter talar om hur viktig skolan är för dem, hur de känner sig hemma där, och de nära relationer de skapar till klasskompisar och lärare.

Oavsett betyg nämner eleverna också att de vill lära sig och få bra betyg, som när Mirac i nian förklarar att utbildning är viktig för att ”klara dig i livet [...] så man blir något sen”. Det framstår tydligt att eleverna är medvetna om utbildningens betydelse, de avfärdar aldrig skolan.

En del elever har emellertid förutsättningarna emot sig. Att betygen uteblir för vissa kan ses i ljuset av ökade skillnader och ett utbildningssystem som blivit allt mer ojämnt. Det finns en vilja och kraft hos eleverna i dessa skolor, och där finns lärare som gör vad de kan utifrån sina förutsättningar. Inga enskilda skolor eller elever bör tillåtas bära bördan för den utveckling som allt tydligare har kommit att dela upp samhälle och skola.

I de politiska diskussionerna, såväl som i den mediala debatten, talas det mer idag om vikten av en jämlik skola, en skola som erbjuder alla elever goda förutsättningar att klara sina studier. Vi har tillåtit en samhällsutveckling och förändringar på skolans område som ökat på skillnaderna. Nu är det dags att vända utvecklingen så att fler niondeklassare kan ta sommarlov och se fram emot en höst med nya klasskompisar på gymnasiet.

Jonas Lindbäck

Jonas Lindbäck disputerade i juni 2021 på avhandlingen Värsta bästa skolan – om unga i förorten och segregationen i skolan. Han är i dag verksam i ämnet barn och ungdomsvetenskap vid institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande vid Göteborgs universitet. Jonas använder sig av en etnografisk ansats när han intervjuar unga i skolan. Han talar om att det förekommer en ”territoriell stigmatisering” och konstaterar att ”Boendesegregationen och de tilltagande resultatskillnaderna ställer skolorna i förorten inför stora utmaningar, men det bidrar även till att forma talet om skolorna och de bilder som skapas av dem”. Skolorna är en av de viktigaste vägarna in i samhälle